

Vouwhuizen

In ON AIR willen we niet alleen aandacht geven aan wat de Artists In Residence aan de AHK doen, maar ook inzoomen op de ontwikkeling van hun eigen praktijk en op hoe de residency in dat proces past.

Jeroen Kooijmans over zijn werk en inspiratiebronnen, zoals verteld aan Hester van Hasselt

Het huisje is gebaseerd op een plant of op een schelp, die, als er gevaar dreigt, zichzelf dichtvouwt of dichtgevouwen kan worden. Huizen, transformatie en verwondering vormen een rode draad in Kooijmans' werk. Kooijmans speelde enige tijd geleden zelf nog met de gedachte zich aan te melden voor de Academie voor Bouwkunst, tot hij er achter kwam dat het een master is waarvoor je al architect moet zijn. 'Als ik er niet als student naar toe mag, dan maar als docent.'

Wonder

Als kind moesten wij altijd naar de kerk, dat vond ik vrij saai, maar die wonderen die vond ik wel interessant; als er iets gebeurde wat eigenlijk niet kon. Zoals het verhaal van Jonas die in de walvis leeft. Niet alles wat onmogelijk is is interessant, maar bepaalde dingen spreken zó tot mijn verbeelding, dat IS dan echt iets. Dan heb ik iets te pakken wat me interesseert en daar kan ik dan dagen of maanden mee aan het werk.

Het vouwhuis is geen wonder, maar ik vind het wel iets verwonderlijks. Als je een paar van die huizen hebt is het net een blokkendoos, de mogelijkheden zijn eindeloos. Er zit iets heel aantrekkelijks in hoe je de ruimte ermee kunt veranderen: die transformeert eigenlijk totaal. Als je alle huizen open zet krijg je een dorpje met steegjes, doe je ze dicht dan heb je een marktplein. Door de manier waarop het huisje door midden is gesneden kun je nooit raden hoe de ruimte aan de andere kant veranderd is. Ik vind het een fantastisch ding. Om nog wel een tijdje mee door te gaan.

Twin Towers

De aanloop naar dat huisje ligt eigenlijk in 9/11, de aanslag op de Twintowers. Ik woonde in 2001 als artist in residence in New York. Ik had, samen met

Roé Cerpac, net een ontwerp gemaakt voor zwevende tuinen, die balanceerden op de Twin Towers, en een landingsbaan op het dak, zodat je vanuit het vliegtuig meteen in Manhattan was. Ik maakte kunst die op een bepaalde manier luchtig was, met humor en optimisme. Na 9/11 kon ik daar onmogelijk nog mee aankomen. Het kon niet op tegen wat er aan de hand was. Ik besloot te stoppen met kunst maken, ik haalde mijn vrachtwagenrijbewijs en kocht een huis in Hongarije. Maar ik bleef de behoefte voelen om allerlei ideeën vorm te geven. En door het geen kunst te noemen werd wat ik deed eigenlijk heel onhandig, dus uiteindelijk heb ik de draad maar weer opgepakt.

Fish Pond Song

Vanaf 2005 was ik met twee dingen tegelijk bezig. Ik werkte aan een film, *Fish Pond Song*, een fantasie-oorlog, waarin ik *neutral ground* wilde creëren, *neutral ground* die volgens Bush na 9/11 niet meer bestond. Tegelijkertijd wilde ik een dorp bouwen, waarin je je kon afsluiten voor de vijand, of dat nou letterlijk soldaten waren of de weersomstandigheden of een overkill aan informatie. Ik nam mijn huis in Hongarije als stereotype en begon te knutselen met houten blokjes. Dat was het begin van de vouwhuizen. Voor mijn expositie in het Stedelijk Museum in Den Bosch in 2008: *Fish Pond Song Part 1: The Lost Army* heb ik voor het eerst die huisjes in het groot gebouwd. De film werd op, in en om die open en dichtgaande huisjes heen geprojecteerd.

Tirana en het Afrikaanderplein

In datzelfde jaar nog vroeg het architectenbureau MVRDV mij om, in het kader van een prijsvraag, mee te denken over de herinrichting van het centrum van Tirana. Met een islamitische geometrie als uitgangspunt heb ik een plattegrond voor een markt van vouwbare kramen gemaakt, een markt

die telkens van vorm verandert. We werden tweede in de competitie, dus het plan is nooit uitgevoerd, maar intussen had Jeanne van Heeswijk er lucht van gekregen. Zij werkt als kunstenaar met sociale structuren en ontwikkelt bijzondere marktevenementen voor het Afrikaanderplein in Rotterdam. Zij vroeg mij om een prototype voor een marktkraam te maken, eentje die aan allerlei wetten voldeed en hufterproof moest zijn. Het idee is om daar uiteindelijk vijftig kramen neer te zetten.

Gouden theehuis

Uit het prototype van de marktkraam heb ik, samen met Hugo Timmermans, het *Gouden Theehuis* gemaakt. In augustus 2010 werd het geopend door het Tweede Kamerlid Nebahat Albayrak. Er zijn rond het Afrikaanderplein heel veel koffiehuisen, waar alleen mannen zitten. De vrouwen wilden hun eigen plek. Het is een project waarbij je je kunt afvragen of dát het dan is. Ook omdat de ontwikkeling ervan door dat eindeloze vergaderen met die ambtenaren enorm traag gaat, dan haalt de tijd het in wordt het al snel belachelijk. Toch vind ik het wel een geslaagd kunstwerk. Die vrouwen zijn zo enthousiast en fanatiek. Ik ben er eigenlijk heel positief over. Ik denk dat ik er anders niet aan mee zou werken. Maar als ik hierover in het buitenland vertel denken ze: die Hollanders zijn echt gek. Gaan ze voor die vrouwen een theehuis bouwen, in plaats van dat ze dat die vrouwen zelf laten organiseren.

Vouwkerk

De protestantse Diaconie in Amsterdam gaf mij begin 2007 de opdracht werk te maken naar het thema van de Barmhartige Samaritaan. Ik besloot mijn vouwhuis met een subtiele ingreep tot vouwkerk om te bouwen. Een kerk die zich openstelt voor iedereen. De aankleding is op een mossel geïnspireerd: de buitenkant is zwart en ruw, de binnenkant voelt aan als marmer. Bij het openen verandert het gesloten bolwerk als door een 'Sesam, open u' van gedaante en wordt het binnenste naar buiten gekeerd. Eigenlijk vond ik dat genoeg, maar de curatoren wilden iets nog wonderbaarlijkers. Toen heb ik een projectie van een miraculeus filmpje in die driehoek van het dak toegevoegd: een oorlogsscene van soldaten te water, waarin een meisje óver het water loopt, tussen die soldaten door, naar de overkant.

Het interessante was dat ik in dezelfde tijd een opdracht kreeg om iets te maken voor de katholieke kerk, voor de Sint Jan in Den Bosch. In eerste instantie dacht ik: ik maak voor beide plekken precies hetzelfde, dat leek me wel een mooi statement. Maar de thema's van de opdrachten waren zo verschillend dat dat toch niet ging. Ik vind het geloof iets intrigerends. Dat je zo intens gelooft dat je jezelf in een Twin Tower boort. Mijn oma was ook super gelovig, ze bad een paar keer per dag, maar ze wist dat de rest van de familie niet geloofde, daar had ze een heel ontspannen omgang in gevonden.

Brood

Ik moest de Diaconie overtuigen dat het huis iets was, toen dacht ik: ik neem een brood mee, dat hol ik uit, daar stop ik een vogel in, en dan breek

ik dat brood open en dan vliegt die vogel eruit, een mooi kanarietje of zo. Ik wilde iets met een mirakel doen. Maar ik zag het al voor me: dan zit ik in zo'n zaal met die mensen, vliegt dat vogeltje zó tegen een raam aan, is het meteen dood. Dat was dus een slecht idee. Uiteindelijk heb ik het brood meegenomen, maar zonder vogeltje, en het verhaal erbij verteld.

Dakstudio in Cairo

In 2009 nodigde het CIC (Contemporary Image Collective) in Cairo zes kunstenaars uit om een architectonisch idee en een lezing te presenteren. Mijn idee, een studio op het dak voor een artist in residence, besloten ze te realiseren. Een vouwhuis, waarin de kunstenaar zich kan afsluiten voor zijn omgeving, of zich er juist helemaal voor open kan stellen, een huisje wat hij wisselend in de schaduw en in de zon kan zetten. Omdat er heel veel wind is in Cairo onderzoek ik nog de mogelijkheid van ramen en panelen. Inmiddels is de CIC verhuisd en is het idee van het huisje overgenomen door de Town house Galery. Een architect in Cairo die vroeger met Koolhaas heeft gewerkt, heeft alle tekeningen naar het Arabisch omgezet. Het huisje wordt helemaal ter plaatse geproduceerd, dat was de opzet, maar inmiddels zijn we al twee jaar verder. In Cairo is het altijd "tomorrow, tomorrow". Ik ben er al drie keer naar toe gevlogen, telkens met het idee dat het bouwen nu toch wel zou zijn begonnen of dat het huisje af zou zijn. Maar er is nog steeds niets gebeurd. Ondertussen is de productieleider van baan veranderd en dan begint het verhaal weer van voor af aan.

Academie van Bouwkunst

Ik koos het huisje als uitgangspunt voor het tweede deel van mijn verblijf als Artist In Residence aan de AHK. Met de tweedejaars studenten van de Academie voor Bouwkunst heb ik invulling gegeven aan het vak Materialisatie. De opzet ervan is dat de studenten niet achter hun tekenschermblijven zitten, maar zelf met planken en hamers aan de slag gaan. Ik had het skelet van mijn huisje als vertrekpunt genomen, om dat telkens met ander materiaal te transformeren. Ik hoopte dat dat allerlei inventieve ideeën zou opleveren. Maar op de academie bleek dat er nauwelijks gereedschap voor handen was en dat de meeste studenten ontzettend onhandig waren. We hebben een deel van de tijd in mijn studio in Zuidoost gewerkt, toen zijn we teruggegaan naar de academie omdat het spannender is als zo'n project in de school plaats vindt. We bouwden een huisje voor binnen, dat werd een extra ruimte in de kantine. Het andere kwam op de binnenplaats te staan. Om de Academie staat een hoge muur, ik dacht dat het interessant zou zijn als de mensen buiten ook wisten dat er iets bijzonders gebeurde binnen die muren. Daarom wilde ik het huisje de lucht in laten gaan.

Kantoortuin

Ik heb er een vouwhuis als studio in mijn studio staan. Ik werk met een assistent, we hebben allebei de helft van het huisje, soms willen wij elkaar de hele dag niet zien, dan staat hij helemaal open, soms moeten we wat bespreken, dan schuiven we

de twee zijden dichter bij elkaar.
Het liefst zou ik het huis op allerlei verschillende manieren in willen zetten. Ik zou willen dat MVRDV het huis zou adopteren, maar het is veel te klein voor hen, ze ontwerpen wolkenkrabbers, wat moeten ze met zo'n kippenhokje. Winy Maas (van MVRDV) is wel geïnteresseerd in een kantoortuin van deze huisjes, dat lijkt me fantastisch. Ik kan me ook een hele woonwijk voorstellen. Op het moment dat je naar je werk gaat, vouw je je huis dicht. De ruimte verandert daarmee totaal, ik vind dat fantastisch, maar ja, de mensheid, de mééste mensen willen helemaal geen verandering, die willen juist elke dag hetzelfde. Dan is mijn idee heel slecht. Uiteindelijk is architectuur natuurlijk statisch, zelfs bij een bureau als MVRDV willen ze het niet ál te dynamisch hebben. Maar ik vind dat we, met onze Hollandse traditie van molens en deltawerken, ons toch best wel wat beweging kunnen permitteren.

Fish Pond Song II en Hiëronymus Bosch

Ik werk al jaren aan een film, waarvoor we elke zomer opnames maken in Hongarije. Deze zomer hebben we een paar scènes opgenomen waarin die huisjes voorkomen. Ik vind het interessant dat het huisje zowel in de dagelijkse realiteit als in een fantasiewereld voort bestaat. Het een voedt het ander. Ik vind beide interessant, maar ik merk dat die fantasiewereld toch meer mijn terrein is.

Fish Pond Song II wordt een bewegend schilderij, van tien bij vijf meter, waar eindeloos veel op te zien is. De film gaat over geloof, over goed en kwaad, er speelt zich een oorlog af, er is een hel en een hemel, er zijn soldaten en jonge maagden. Het is natuurlijk een heel actueel onderwerp, en omdat ik er al zo lang mee bezig ben, komt het me soms mijn neus uit. Dan helpt het om helemaal in te zoomen en het materiaal te bekijken als een oorlog tussen cellen, een minuscule wereld, dan kan het me weer boeien. Het gekke is dat het een werk is, waarvan ik het gevoel heb dat de reden waarom ik het maak nog moet komen. Het is een soort donkere wolk die er aan komt, een oorlog of iets heel ellendigs, waarvan ik iets heel optimistisch aan het maken ben, nu al. Het project is ook geïnspireerd op Hiëronymus Bosch. Die speelt een belangrijke rol in mijn werk. Ik ben naar hem vernoemd. Bij ons thuis hing dat schilderij van de Tuin de Lusten. Ik dacht dat het een schilderij was, maar het was natuurlijk een poster. Ja, Bosch is me wel met de paplepel ingegoten. Je had buurman Martien, oom Frans en Hiëronymus Bosch, die zat echt een beetje gezellig in de familie.

Hester van Hasselt is performer, schrijver en theatermaker.